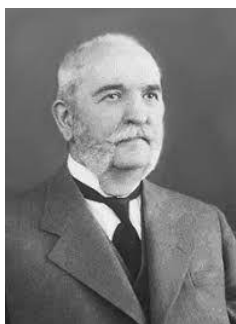

Óbuda szőlőhegyeinek talajtani felmérése

A XIX. század második felében Európán végigsöprő filoxéra-járvány 1875-ben érte el hazánkat. Egy 1896-ban végzett felmérés azt mutatta, hogy a legtöbb magyar borvidéken – Európa más országaihoz hasonlóan – 40–60%-os volt a veszteség. E hatalmas pusztítás utáni helyreállítási munkálatokba enged betekintést e havi térképünk: az Ó-buda agro-geológiai térképe, amely megtalálható az SZTFH Földtani Igazgatóságának térképtárában.

Az egykori Magyar Királyi Földtani Intézet Évkönyvének 1898-ban megjelent 12. kötetében

olvasható Horusitzky Henriknek, az intézet agrogeológusának, *Budapest székesfőváros 3. kerületének (Ó-Buda) agronom-geológiai viszonyai kiváló tekintettel a szőlőkultúrára* című tanulmánya. Bevezetőjében leírja a térkép keletkezésének körülményeit:

„Budapest székesfőváros III. kerületének (Ó-Buda) föld- és szőlőművesek egyesülete Léczfalvi Gyárfás Sándor úr elnöklése alatt, a kipusztult szőlőhegyek betelepítése céljából, egyéb intézkedések között dr. Darányi Ignác m. kir. földművelésügyi miniszter Ő Exczellenzciájához is folyamodott, hogy Ő Exczellenzciája kegyeskednék Budapest III. kerület területét államköltségen agronom-geológiailag felvételni. Ő Exczellenzciája gyorsan intézkedett, és 1896-ik év szeptember hó 29-én kelt 58047. VI/1. számú magas rendeletével e munka elvégzését a m. kir. földtani intézetre bízta. Böckh János intézeti igazgató úr szíves intézkedése folytán, nekem jutott az a szerencse, hogy Budapest III. kerületének területét, különös tekintettel a szőlőkultúrára, agronom-geológiailag, parcellánként, az 1:5000-hez mértékű kataszteri térképen felvegyem és hozzá a magyarázó szöveget megírjam. Az eredeti térkép a m. kir. földtani intézet könyvtárában van elhelyezve; a mellékelt térkép az eredetinek csak kisebbitett másolata.”

A térkép agrogeológiai részét Horusitzky vette fel és dolgozta ki, míg a geológiai részek Hofmann Károly és Koch Antal korábbi földtani térképezési munkáin alapszanak. Horusitzky 1897 tavaszán fogott hozzá a munkához és már abban az évben el is készült a részletes térképpel: „Az agro-geológiai térkép szerkesztésénél, hogy az a követelményeknek megfelelően, első sorban a feltalaj minőségére voltam tekintettel. Ezért a felső talajt egyöntetű színekkel jeleztem ki: és pedig barna színnel jeleztem a felső triász-dolomit málladékát, a két veres színnel az eocén nummulit-mész- és bryozoa-mész málladékát, a zöld színekkel jeleztem az oligocén hárshegyi homokkő málladékát, a budai márga és a kis-czelli agyag (tályag) talajait, a sárga színekkel jeleztem a diluviális képződések talajait és az alluviális talajokat kék színekkel festettem ki.”

A talaj alatti kőzetek és üledékek jelölésére vonalazást, pontozást és karikázást használt. A térképen látható törtek számlálója a feltalaj minőségét, nevezője az altalaj minőségét vagy az alapkőzetet jelzi, a magyarázó kulcs szerint. A vörös római számok I–LVII-ig a talajszelvényeket és a gyűjtött talajminták helyét, a LVII–LXVI-ig csak a talajszelvényeket jelölik. A területre leginkább jellemző 35 talajszelvényt a térkép jobb alsó részén fel is tünteti.

Horusitzky tanulmányában részletesen elemzi Óbuda orográfiai és hidrográfiai viszonyait, majd a terület nagyon alapos földtani leírása következik a térképezés során felvett szelvények

bemutatásával. A munka második, nagyobb része a *talajismereti rész*, melynek fontosságáról így ír: „*A szőlőszeti talajisme, a mint ezt már az előbbeni fejezetben röviden vázoltam, a geológiai és a meteorológiai viszonyokra is nagy súlyt fektet. Ezeken kívül foglalkozik a szőlőnek szükséges talaj tápanyagaival, különösen a káli, a foszforsav és a salétromsav-vegyületekkel; a talaj fizikai tulajdonságai közül pedig különösen a talaj kötöttségével, a hő- és a víz iránti magatartásával, a hő egységével, a hőtartó és a hővezető képességével, a talaj nedvességi viszonyaival, ú. m. a víz kapacitásával, a víz áteresztő és felszívó képességével. A jelenlegi leg-szükségesebb talajvizsgálatok közé tartozik még a talaj mézsmennyiségének meghatározása.*”

Ezután részletesen ismerteti Budapest III. kerületének talajféleségeit. A leírásokból kitűnik, hogy nem csak a terepen dolgozott sokat, de a laboratóriumi mérésekre is nagy hangsúlyt fektetett, melyek eredményeit a tanulmány végén táblázatokban ismerteti is. Példaként lássuk az Óbuda déli-délnyugati részén nagy területet lefedő, zöld függőleges vonalazással jelzett Budai Márgán kialakult talajok leírását:

„5., 6. *A budai márgának kétféle feltalaját tüntettem ki. Az egyik világos sárgásbarna, rendszeren kötörmelékes agyag, a mely 13—19% agyagot, 40—45% iszapot és port, és circa 40% homokot tartalmaz; ezen alkatrészekon kívül benne a kötörmelék is igen gyakori, mint pld. a XLIV. és XLVII. számú gyűjtési helyeken. A mész a talajban kétféle alakban fordul elő; részint finoman, egyenletesen van megoszolva, a mikor átlagban 5—10%-ot tartalmaz, részint kötörmelék alakjában fordul elő, a mikor 10—25% szénsavas meszet tartalmaz. Vízkapacitása eléggé nagy, körülbelül 40%. Vízátbocsátó képessége igen lassú és ép olyan a vízfelszívó képessége is. A felső réteg vastagsága nagyon változó; helyenként 10 cm, másutt 50—60 cm. Általában hegynek felfelé a felső réteg vékonyabb és a hegyoldal alsóbb részein vastagabb.*

A budai márga feltalajának a második félesége sötétebb színű, humuszos, kötött agyag. E talajnem a budai márga területén levő völgyekben és mélyedvényekben fordul elő. Feltalaja az előbbinél jóval vastagabb és több fúrásnál egy méternél vastagabbnak találtam; a legvékonyabb felső réteg 50 cm-nyi vastagságú. ... Az alsó-oligocén szekciójú budai márgamálladék előfordul: Józsefhegy K, ÉK, É lejtőin, Zöldmáltól É-ra dülő lejtőjén, Gugerhegy DK lejtőjén és a Pálvölgyben. A tenger színe feletti magassága 200—260 m.”

Babinszki Edit

(Megjelent az Élet és Tudomány 2023/37. számában.)